

1893 okt. 5

*Wekerle Sándor miniszterelnök nyilatkozata a kormány nemzetiségi politikájáról
a borossebesi királyi válaszok ügyével kapcsolatban*

Képv. Napló, 1892—97, XIII. 81—85. l.

A miniszterelnök nyilatkozata bevezetőjében kijelenti, hogy a királyi válaszokat előre látta, hozzájárult, tehát a kormány azokért teljes felelősséget vállal. Nem felelhet azonban azért, amit a válaszokba belemagyarázni igyekeznek.

...Foglalkozom először a borossebesi válaszokkal és az e tekintetben fölhozott vádakkal. (*Halljuk! Halljuk!*) Vizsgálom azt, hogy a kormánynak nemzetiségi politikája úgy alapelveire, mint irányára, valamint eszközeire nézve helytálló-e, és van-e közöttünk e tekintetben különbség?

Én a kormány nemzetiségi politikáját, ministertársaimmal egyetértőleg, akkor, a mikor a kormány programját előadtuk, nem érintettem; de igenis visszatértem arra újesztendei beszédemben, a mely talán szintén nyilvános elbírálás alá eső kormányprogramot képez, ha nem is oly forum előtt adatott, a hol a szorosabb értelemben vett kormányprogramok mondatni szoktak. (*Mozgás a baloldalon.*) Én akkor a nemzetiségi kérdéstről ezeket mondtam: (*Halljuk! Halljuk!*)

„A másik kérdést, a nemzetiségi kérdést illetőleg, (*Halljuk! Halljuk!*) nem emlékeztünk meg külön programmunkban, mert ennek a megtisztult kérdésnek mikénti kezelése minden pártnak, minden magyar politikusnak közös kérdése kell, hogy legyen. (*Úgy van! Úgy van!*) Nem tagadom én, t. barátaim, hogy e téren a legújabb időben egyes oly symptomákkal találkozunk, a melyek közönbösen nem vehetők, de a melyeknek túlnagy jelentőséget tulajdonítani épen oly hiba lenne, mint azokat ignorálni. (*Igaz! Úgy van!*) Csakhogy ezek az egyes jelenségek korántsem annak a következtetései, mintha a kormány közönyös avagy gyenge kézzel vezetné ezeket a kérdéseket, hanem talán épen ellenkezőleg igazolatlan, túlhajtott fellobbanások a magyar állameszme folytonos erősödésével szemben. (*Úgy van!*)

Nincs a világon állam, melyben a nemzetiségek nyelve és kultúrája, az állam bármely nyelvű polgárának jogegyenlősége annyira biztosítva volna, mint minálunk. (*Igaz! Úgy van!*) Mi ezt a biztosítotttságot kisebbiteni nem kívánjuk, de bármily kímélettel s óvatossággal kezeljük is ezeket a kérdéseket, egyben magunkat visszatartani nem engedjük, s ez a politikai nemzet, az állam, a közélet magyar jellegének megóvása fokozatos megszilárdítása és biztosítása. (*Élénk hosszas helyeslés.*) E cél elérésére minden azzal ellenkező jogosulatlan törekvéssel szemben teljes szigorral alkalmazni fogjuk a rendelkezésünkre álló törvényes eszközöket. (*Élénk helyeslés.*) s amennyiben elfajulásoktól kellene tartanunk, rendkívüli törvényes eszközök igénybevételétől sem fogunk tartózkodni.” (*Élénk hosszas helyeslés.*)

Arra az alapra helyezkedtünk tehát, t. ház, mely egyedül törvényes és lehető alap, hogy itt egy egységes, feloszthatlan, részekre nem oszló, magyar politikai nemzet van, mely politikai nemzetben belül semminemű más politikai tagolatot a nemzetiségek részére nem ismerünk. (*Élénk helyeslés. Úgy van! jobb felől. Nagy zaj és nyugtalanság bal- és szélsőbalon. Egy hang a szélső baloldalon: Pedig sajnós, van más politikai tagolat!*) Politikai tagolat hála istennek nincsen még, t. képviselő úr, és nem is lesz. Lehetnek vágyódások, de politikai tagolat nincs. (*Élénk helyeslés. Úgy van! jobb felől. Nagy mozgás és nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.*) Mi mást nem ismerünk, csak egy politikai magyar nemzetet; ismerünk törvényes intézményeket, és a ki bármely tendenciát akar érvényesíteni, az jöjjön ide; mert mi más fórumát sem a meg egyezésnek, sem az alkudozásnak és megalkuvásnak el nem ismerünk. (*Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! jobb felől. Nagy mozgás a bal- és szélső baloldalon.*)

A kérdés t. ház, az, hogy mi ezeket az alapelveket, ezt az irányt mennyiben tartottuk be? Tettünk-e valamit, vagy pedig mulasztással vádolhatnak bennünket, hogy semmit sem tettünk. *(Úgy van! jobb felől. Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon. Egy hang: Boroschében kellett volna!)* Kérem, méltóztassanak nyugalommal meghallgatni, mert közbeszólásokkal ilyen kérdést nem nagyon tisztázunk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Igenis azt az álláspontot foglaltuk el következetesen, hogy mi a törvény teljes szigorát fogjuk éreztetni azokkal, kik bármely törvényellenes tendenciát, olyan áramlatokat követnek, vagy akarnak érvényesíteni, mint a milyeneket Bartha Miklós t. képviselő úr ecsetelt, és én hivatkozom itt ülésünknek rövid tíz hónapi tartamára, hogy vajjon az újabb alkotmányos életnek egész aerája alatt találkoztunk-e a törvényes megtorlásnak annyi és oly eklatáns eseteivel, mint épen ezen rövid idő alatt. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Nagy zaj és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Hol! Mikor?)* Igen is, t. ház, akkor, midőn a törvény teljes szigorát fogjuk éreztetni, azokkal, kik bármely törvényellenes, alkotmányellenes tendenciának szolgálatába szegődnek.

Hock János : Akkor már nem lesz magyar nemzet!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter : Akkor szükségesnek tartom én is hangoztatni azt az eszmét, a minek gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam adott kifejezést, hogy mi szigorral bánunk el az izgatókkal, azonban nem bánunk el olyan szigorral azokkal, a kik ki vannak téve azon igazgatásoknak, de annak nem osztályosai, azokkal a más nemzetiségű népekkel. Mi egyforma mértékkel mérünk mindenkinek. És e helyen konstatálnom kell, hogy minden vád igaz lehet, a melyet ellenünk felhoznak, de egy vád igaztalan : az mintha Magyarország újabb aerája alatt a nemzetiség miatt az állampolgárok közt akár az igazságszolgáltatásban, akár az administratio terén különbség tétetett volna. *(Élénk helyeslés jobb felől. Mozgás és felkiáltások a szélső balon: Ki mondja ezt? Erről nem beszél senki!)*

Nem a t. háznak jegyzem ezt meg, mert mindenki tudja ezt nálunk, de engedjék meg, hogy a mikor ily fontos kérdésben felszólalok, *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől)* akkor a politikai helyzetet nekem kifelé is konstatálnom kell, *(Élénk helyeslés jobb felől)* mert ez egyik leghathatósabb bizonyítéka azon izgatások, azon tendenciák teljes jogosulatlanságának, és nemcsak törvény szerint való jogosulatlanságának, hanem teljes jogosulatlanságának még akkor is, ha a dolgot a belső érzelmek világa szerint ítéljük meg. *(Élénk tetszés és helyeslés jobb felől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor : Rendbe kell hozni előbb a dolgot a papokkal, addig erről beszélni nem lehet. *(Zaj).*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter : A nemzetiségekkel szemben követendő politika ezen általános irányának megjelölése után lássuk már most azon eszközöket, legalább azon főbb eszközöket, a melyek ezen politikai valóstítására állami és nemzeti érdekeink megóvására alkalmasak. *(Halljuk! Halljuk!)* Természetesen nem bocsátkozhatom itt e tekintetben apróbb részletekbe, nem pedig azért, mert a mikor olyan jelenségekkel találkozunk, a milyeneket Bartha Miklós t. képviselő úr ecsetelt, s amelyek, hogy bizonyos mértékig fennállanak, én sohasem tagadtam : akkor az eszközök alkalmazásánál a folytonos éberségnek, a mindennapi munkának korszaka következik el úgy, hogy egy hosszú sorozatát kellene a mindennap alkalmazandó eszközöknek itt felsorolni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Igen fontos eszközünk a nemzetiségi politika helyes megoldásánál az, hogy szigorú felügyeletet gyakoroljunk azon tényezők fölött, a melyek erre közvetlen befolyással bírnak, legyenek azok egyházi, vagy tanfériak, vagy legyenek az administratio közegei, a mire vonatkozólag épen az administratív reform alkalmával fogjuk állami közegek alkalmazását javaslatba hozni, hogy egész biztonsággal érvényesíthessük a magyar állam érdekeit. *(Élénk helyeslés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Nem hangzatos elvekben, hanem ily intézményekben van a helyes nemzeti politikának biztosítéka. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

De, t. ház, vannak ezeken az intézményeken kívül még más intézmények is, a melyeket e célból megvalósítanunk kell. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ma, midőn azt tapasztaljuk, hogy az ország egyes helyein az izgatottság annyira megy, hogy megnyugvása sincsen, és pedig kölcsönösen sincsen megnyugvás, nekünk azt a biztosítékot is kell nyújtanunk, hogy erre a megnyugváásra mindenki fog számítani; mert bármely részről hozassanak is fel ezek a kérdések, nem kinn az utcán, a nép körében, hanem itt a törvényhozás kebelében kell azoknak megoldatni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Épen ezért a közbiztonsági közegek szaporítását és megfelelő elhelyezését is javaslatba hoztuk, részben pedig már foganatosítottuk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Még egy más feladatunk is van, t. ház. Midőn azt látjuk, hogy itt nem csak egyes államellenes izgatókkal, hanem egy sistematica üzőtt sajtóizgatással állunk szemben, midőn azt látjuk, hogy e sistematica üzőtt sajtóizgatás idebenn csak mint izgatás, odakinn a külföldön azonban mint egész Magyarországnak, valamint a magyar nemzetnek ócsárlása szerepel, akkor a sajtó terén is meg kell tenni kötelességünket, hogy egyrészt idebenn módot nyújtsunk a nem magyar népnek helyes informálására, a külföldnek pedig a valóságnak megfelelő tájékoztatására, és az ellenünk felhozott vádaknak rektifikálására. *(Helyeslés jobb felől.)* E tekintetben a szükséges intézkedéseket már meg is tettük. *(Helyeslés jobb felől.)*

Végül, újszertendei beszédemben utaltam arra, hogy ha a rendelkezésünkre álló eszközök elégségesek nem lesznek, akkor kénytelenek leszünk rendkívüli törvényes eszközök igénybe vételét javaslatba hozni.

Nem kívánok most annak bővebb taglalásába bocsátkozni, hogy mit értünk rendkívüli törvényes eszközök alatt, hanem igenis, egyik módja ama rendelkezésünkre nem álló eszközök igénybevételének az lesz, hogy t. barátom a belügyminister akkor, mikor a népgyűlések szabályozásáról szóló törvényjavaslatot legközelebb elő fogja terjeszteni, abban nemzetiségi tekintetben két igen fontos eszmének fog kifejezést adni. Jelesül annak az eszmének, hogy a népgyűlések, a melyek alkotmányos szempontból el nem tilthatók, hanem mint az alkotmányosság egyik garantiája fen [n] tartandók, semmi körülmények között se bírjanak representationális, vagy pedig állandó szervezettel, hanem legyenek népgyűlések, a melyekben mindenki részt vehet. Azoknak a bajoknak, a melyeket Bartha Miklós t. képviselő úr felhozott, jó részben ezen intézkedések által eleje fog vétetni.

De, t. ház, midőn politikánknak most közelebb alkalmazandó főbb intézkedéseiről megemlékezem, nem kívánom a themát kimeríteni, hanem csak azzal a közönnyel szemben, a mellyel bennünket vádolnak, bizonyítékát akarom szolgáltatni annak, hogy mi igenis éber figyelemmel teljesítjük e téren is kötelességünket.

Most engedje meg nekem t. ház, hogy magukra a borossebesi válaszokra térjek vissza. *(Halljuk! Halljuk!)*

A ki azt várta, hogy azon izgatottság ellen, a mely a nemzetiségek közt, és különösen a román nemzetiségűek közt van, mi egy hatalmas eszközt, tisztán a fejedelmi válaszokban fogunk találni, az természetesen csalódott, mert hiszen fejedelmi válasz sem egy nemzetiségi programra, sem annak eszközeire nem terjedhet ki, hanem a mikor azt akarják abba a válaszbba beinterpretálni, és pedig úgy Bartha Miklós felszólalásában, mint gróf Apponyi Albert felirati javaslatában, hogy mi ott a magyar nemzetet egy nemzetiség színvonalára degradáltuk, a nemzetiségi föderalismus eszméjének adtunk kifejezést: akkor kimondhatom, hogy homlokegyenest ellentétbe jutnak magának az adott válasznak tartalmával, a mint ezt rögtön bátor leszek bebizonyítani. *(Zaj a bal és szélső balon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy röviden utaljak azon királyi válaszokra, a melyek ilyen nemzeti-ségi ügyekben a korábbi években adattak. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Tisza bűne!)* Nemcsak Tiszáról van itt szó, hanem a t. képviselő urakról is; mert ha oly nagy sérelem lett volna ama válaszokban, miként ma, úgy akkor is kötelességüknek tartották volna a felszólalást. *(Zaj a baloldalon.)* Nézzük mi mondatott 1887. szeptember 15-én Déván a görög-katholikus lelkeségnek

(olvassa) : „Mindenkor örömömre fog szolgálni hallanom, hogy működésük főcélja csak arra van irányozva, hogy a hitélet fejlesztése mellett a gondjaikra bízott híveknél a trón iránti hűséget, az ország és annak törvényeihez való hű ragaszkodást és a testvéries egyetértést minden vallásfelekezetek és nemzetiségek közt buzgón ápolják.”

Mi mondatott ugyanakkor az aradiaknak és hunyadiaknak ? (Olvassa.) „Hű ragaszkodásuk nyilvánítása biztosít engem, hogy a hűség biztosításában e megye minden nemzetiségű polgára versenyez, de szintűgy hinni akarom, hogy az egész népesség vallás és nemzetiségi különbség nélkül a testvéries egyetértés ápolásában s az anyaországhoz való szeretetben és hű ragaszkodásban is vetélkedik.”

1887-ben az aradi katolikus klerushoz intézett beszédben is az foglaltatott, hogy híveiket „a nemzeti és felekezeti surlódástól távol tartsák.” Ugyanakkor a brassóiakhoz így szólt : „Meg vagyok győződve érzelmeik őszinteségéről, s azért örömmel fogadom az azokból eredő jókivánatokot, de örömmel különösen azon biztosítást is, hogy azok a testvéri békében együtt élő nemzetiségek ajkáról jönnek.”

T. ház, né méltóztassanak e dolgokat úgy feltüntetni, mintha itt valami újabb tendentia érvényesülne, mintha itt a nemzeti tekintetben a confoederatio eszméjét hangoztatnák. Elmondattak e királyi szavak éveken át, — s én több ily választ nem is találtam újabb alkotmányos életünkben, mert hisz eleinte ily válaszok nem is szoktak adatni, — de valahányszor e kérdés előfordult, mindig nemzetiségekről volt szó. Ellenben sokszor volt szó az ország alkotmányáról és törvényeiről, de oly határozottan, mint a mostani királyi válaszokban, soha oly határozott figyelmeztetés az izgatások kerülésére soha sem hangzott el.

Úgy tüntetik fel a képviselő urak a dolgot, mintha itt csak a nemzetiségről lett volna szó, de e királyi válaszok egyes más passusai szóltak az ország alkotmányának és törvényeinek tiszteletben tartásáról is, hangsúlyozván, hogy azokat mindenütt, de kivált ama vidéken ápolni kell ; mert így szólt a görög-keletieknek adott válasz — „habár nyelvük nem ugyanaz” — tehát itt utalás történik az állam nyelvére — „minden nemzetiség a más nemzetiségekkel való békés egyetértést fen [n] tartani, valamint a törvényeket és az ország alkotmányát egyformán tisztelni tartozik, és csak így érhetik el valódi érdekeik biztosítását.” Midőn tehát azt adjuk válaszul, hogy az állam törvényei és az alkotmány iránti tiszteletnek ápolása feladata az ama vidéken élő papságnak, és hogy saját érdekeiket is csak ezen körön belül valósíthatják : akkor azt mondani, hogy itt magyar nemzetről, magyar államról szó sem volt, egyenesen ellenkezik a válaszok valódi tartalmával.

Midőn t. ház, a nemzetiségekről mondandókat befejezni kívánom, még csak egyet vagyok bátor megjegyezni, (*Halljuk! Halljuk!*) azt, hogy én igen sajnálom, hogy a nemzetiségi vitát ilt provokálták. (*Mozgás a bal- és szélsőbalon.*) Sajnálom t. ház, mert legyenek meggyőződve, hogy ez annak a politikának, melyet érvényesíteni akarnak, nem előnyére, hanem csak hátrányára válik (*Halljuk! a jobboldalon. Zaj a bal- és szélső baloldalon*) akkor, t. ház, midőn nemcsak az érdekeltek, kikhez a fejedelmi szavak intéztettek, hanem azon agitatorius körök, melyek ezen román kérdéssel specialiter foglalkoznak, konsternálva voltak ezen fejedelmi intó szavak által ; (*Zaj és ellenmondás a bal- és szélsőbalon*) akkor, midőn azt eleinte így fogta fel az egész sajtó, és csak azután láttuk azt a politikai fordulatot, azt a fogást, hogy a hatás kisebbitése végett maguk ezek a nemzetiségi izgatók igyekeznek ennek oly értelmet adni, mintha az nem ellenük szólna, hanem még ő mellettük (*Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.*)

Horváth Gyula : Minden oláh lap ! (*Nagy zaj.*)

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter . . . hogy minden oláh lap fogásból úgy tüntette fel a dolgot, és minden oláh lap ezen fogásának felültek a t. képviselő urak, és arra vállalkoztak, hogy maguk devalválják a fejedelmi nyilatkozat értékét. (*Zaj a bal- és szélsőbalon. Élénk letzés jobb felől.*)

De nem csak ez a kifogásom, mert hisz ha önöknek ez a politikai meggyőződésük, még akkor is egy más alkalmat kellett volna választaniok annak érvényesítésére, és akkor is a megoldás oly

módját kitalálni, hogy a magyar nemzet ezen kényes ügyében ne úgy tüntetessék fel, mintha az eddig egységes magyar politika meghasonlott volna ; (*Helyeslés a jobboldalon*) és én daczára annak, hogy ezen váddal illetnek, konstataóom azt, hogy az meg nem hasonlott, mert azt hiszem, úgy irányzatára, mint alapvonalaira, valamint alkalmazandó eszközeire itt differentiák fel nem merültek. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és szélső baloldalon.*)

Hock János : Tisza Pista Nagyváradon, az a differentia !¹

H

1893 okt. 6

Hieronymi Károly belügyminiszter nyilatkozata a kormány nemzetiségi politikájáról a borossebesi királyi válaszok ügyével kapcsolatban

Képv. Napló, 1892—97, XIII. 108—112. 1.

Hieronymi Károly belügyminister: T. képviselőház ! (*Halljuk! Halljuk!*) Az előttem szólt Horánszky Nándor t. képviselő úr kapcsolatosan foglalkozott a borossebesi és kőszegi királyi válaszokkal. Daczára ennek, én csak a borossebesi válaszokkal akarok ez idő szerint foglalkozni, (*Halljuk! Halljuk!*) legalább mostani beszédemben, és pedig először azért, mert ma a borossebesi válaszok tárgyában beadott kérvény van napirenden, mert a borossebesi válaszokkal kapcsolatosan itt bőven tárgyalták a nemzetiségi kérdést, és e kérdést magában véve is oly fontosnak és életbevágónak tartom, hogy beszédemben csupán ezzel kívánok foglalkozni . . .

Széchenyi és Kossuth műveire, valamint az 1844. évi nyelvtörvényre („A magyar nyelvről és nemzetiségéről”) hivatkozva bizonyítja, hogy a „magyar nemzetiség” kifejezés nem alkotmányéértés.

A nemzetiségi törvény, az 1868 : XLIV. tcz. világosan azt mondja bevezetésében, hogy : „A magyar nemzetet képezi, valamennyi nemzetiségre való tekintet nélkül, annak minden polgára”, (*Mozgás a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: az oláhok is!*) beleértve a magyarokat, románokat és tótokat is, (*Úgy van! jobb felől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon*) ezek együttesen képezik a politikai magyar nemzetet. Ennek a politikai magyar nemzetnek egyrésze a magyarság ; ha tehát ezt a magyarságot meg akarjuk különböztetni az egésztől, a mely nemcsak a magyarságból áll ; arra okvetlenül más elnevezést kell használnunk, mint amelyet használunk az egészre. (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*)

Ezután rátér Apponyi felirati javaslatának cáfolatára : „a különböző nemzetiségi egyének közötti béke megzavarása” nem „mellékes” és „alárendelt” — mint Apponyi állítja — hanem rendkívül fontos körülmény, mert ebből fejlődik ki az államellenes nemzetiségi agitáció.

Horánszky Nándor t. képviselő úr más szempontból gáncsolja a borossebesi választ. Azt mondja, hogy a borossebesi válaszban az egész nemzet vereségét látja, vereségét látja pedig azért, mert felfogása szerint, a királyi válaszban a chauvinizmus szó alatt azoknak törekvései süjtatnak, a kik fenn akarták tartani e nemzetnek egységét, e nemzetnek alkotmányát, hogy a chauvinizmus szóval süjtatnak azok a törekvések, a melyek államfentartó törekvések, míg ellenben nagyon gyenge intelemben részesülnek azok a törekvések, a melyek határozottan állambontók.

T. ház, felfogásom szerint, ez a chauvinizmus szónak egész önkényes és célzatos magyarázata. Mert azt hiszem, ebben a házban nem lehet semmi kétség az iránt, hogy mi chauvinizmus alatt azokat a törekvéseket értjük, melyek nem számolnak sem a körülményekkel, sem az esz-

¹ Utalás Tisza István nagyváradi beszédére (l. 23. sz. irat).